

XITSONGA RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA: PAPILA II
XITSONGA FIRST ADDITIONAL LANGUAGE: PAPER II

Nkarhi: 2½ wa tiawara

Ntsengo wa timaraka: 100

HLAYA SWILERISO LESWI LANDZELAKA HI VUKHETA

1. Papila leri ri avanyisiwile hi swiyenge SWIMBIRHI.

XIYENGE XA A: MATSALWA – NOVHELE (60)

XIYENGE XA B: SWITSALWAMBIKO SWO LEHA NA SWO KOMA (40)

2. Eka xiyenge xa A, u languteriwa ku hlamula swivutiso hinkwaswo swa MUNE swa tsalwa ra Mulunguntima.
3. Eka xiyenge xa B, u languteriwa ku hlamula swivutiso swimbirhi ntsena. Xitshuriwa XIN'WE xa xitsalwambiko xo leha na XIN'WE xa xitsalwambiko xo koma.
4. Sungula ku hlamula xivutiso XIN'WANA na XIN'WANA eka pheji yintshwa.
5. Tsala swi saseka no vonaka u landzelela milawu leyi faneleke ya mapeletelo na mahikahatelo.
-

XIYENGE XA A MATSALWA – NOVELE**MULUNGUNTIMA – TH KHOSA****SWILERISO**

- Hlamula swivutiso hinkwaswo

XIVUTISO XA 1 SWIVUTISO SWA XIMBANGU

Hlaya ntshaho lowu landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka wona.

XITSHURIWA XA A

"Hlongwane a tlhoma dyitihlo eka Chavalala. Chavalala na yena a vuyiseta. Hlongwane a swi vona leswaku a nga ha ri mufana luya wo languta ehansi a vulavula hi rito ro tisola. "Ndzi nge yivisiwi cheke mina ndzi nga ri khamba, ku ya Chavalala emahlweni." I khale ndzi hamba ndzi lungha ngopfu laha misaveni, se makondlo ma sungula ku bombela enhlaneni wa mina. Ku ya ka mina le ntsungeni ndzi dyondzile rihanyo. Ndzi ta xixima munhu loyi a ndzi xiximaka. Lavo fana na lava vo ndzi yivisa ticheke ndzi ta va komba xa ncila wa bulubulu." Va te va vulavurisa sweswo, Mlambo a ta humelela. A gongodza. Hlongwane a n'wi byela leswaku a nghena. Va nghena swin'we na Navela. Navela a pfuxerisana na Hlongwane, a va a hetelela hi ku vulavurisa sweswa masiku. "Hi vona buti lava vo teka timali ta feme ti va ta vona lava?" ku vutisa Navela. "He, Chavalala, se a mi yisa kwihi mali ya feme?" Chavalala xikan'wekan'we a ku kakatsuku! A honokela Navela hi tihlo ra mamba. A n'wi languta bya xivatlankombe. "U ri yini?" Hi rito ra ndlati. Mlambo a hatla a sivelela mhaka ya kona. A va a byela Chavalala leswaku a a navela ku n'wi vonanyana le hofisini ya yena. "Ndzi nga ku vona u ri wexe", ku vula Chavalala a ri karhi a huma. "Ku nga ri Navela lowo fafada."

[P105–106]

- 1.1 Xana Chavalala a a vulavula na mani naswona a va ri kwihi? (2)
- 1.2 I munhu un'we loyi a vuriwaka 'kondlo'. Boxa vito na xivangelo xo va munhu loyi a vuriwa kondlo. (2)
- 1.3 Hlawula nhlamulo yin'we leyi nga ntiyiso eka leti landzelaka laha hansi.
- Ku komba munhu xa ncila wa bulubulu swi vula.
- A Ku n'wi komba xipuku.
- B Ku n'wi xanisa.
- C Ku n'wi rivalela.
- D Ku n'wi dyondzisa mahanyelo lamanene. (1)
- 1.4 Pimanisa vumunhu bya Johnson Hlongwane na Ephraim Chavalala, u kongomisa eka makhomelo ya vona ya vatirhikulobye efemeni ya PPE. Boxa mhaka yin'we ntsena. (2)

- 1.5 Hi yihhi mhakankulu leyi mutsari a lavaka ku lemukisa vaamukeri va mahungu hi tsalwa leri? (2)
- 1.6 Hi ku vona ka wena, hikokwalaho ka yini Hlongwane a yivile cheke ehofisini ya Nyeleti. (2)
- 1.7 Handle ka ku va Johnson Hlongwane a lava ku ngenisa George Mathebula eka vuhlanganisinkulu bya le PPE, hi xihhi xikongomelonkulu lexi a xi endla leswaku a nga lavi leswaku byi kumiwa hi Ephraim Christian Chavalala? (2)
- 1.8 Nsatimuni i ximunhuhathwampaluxo eka tsalwa leri. Xana mahanyelo ya yena ya khorwisa kumbe a ya khorwisi ke? Seketela nhlamulo ya wena. (2)

[15]**XIVUTISO XA 2 SWIVUTISO SWA XIMBANGU**

Hlaya ntshaho lowu landzelaka, kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka wona.

"Nsatimuni, Nyeleti, Sasavona na Chavalala va ngena ehofisini ya Chavalala. Va pfala rivanti va nga pfali ngopfu. Va ha lava leswi nga ta humelela. Nsatimuni a a ri karhi a hlamusela a vuyelela leswi a nga swi vona. "Mhaka ya mimirhi lomu tihofisini." Ku vula Nsatimuni. "Ma swi vona manjhe buti Ephraim? Hina hi tshamaka hi mi byela siku na siku leswaku switulu leswa switshungulu siku swi nga ta jika hi n'wina swi mi sundza mi ta hi komba mihlolo. U chava no tshunelela xitulu xa kona a kokova na khumbi. U vona yini eka xona lexi n'wi chavisaka? A hi xona lexi a a nekanekisa emakatleni a nwa hi xona? A a xi rhwale ke hi vona. "Mi nga vuli sweswo sesi Nsatimuni", ku vula Sasavona. "Mhaka leyi ya tingana." "Ha! Boso a xi terisi vusiwana!" Ku bakanya Nyeleti. "A xi pengi! Xa hamba. Mhaka ya cheke yo xi dikida kote!"

[P153]

- 2.1 Boxa ndhawu leyi swimhunhuhathwa leswi swi vulavulaka swi ri eka yona. (1)
- 2.2 Nyika vito ra n'anga leyi Hlongwane a a tirhisa yona ku tiyisa no sirhelela xitulu xa le ntirhweni na ndhawu leyi n'anga leyi a yi tshama eka yona. (2)
- 2.3 Hi yihhi mintirho leyi Nsatimuni na Nyeleti a va tirha yona efemeni ya PPE. (2)
- 2.4 Xana ku lo humelela yini ku kala Nsatimuni a vulavula hi mimirhi ya lomu tihofisini? (2)
- 2.5 Nyika dyondzo leyi u yi kumeke hi vumunhu bya Hlongwane. (2)
- 2.6 Xana i mani ximunhuhathwankulu eka tsalwa ra Mulunguntima? Seketela nhlamulo ya wena. (4)
- 2.7 Mhaka leyi a yi humelela Johnson Hlongwane hi siku leri a yi vavisa Nyeleti na Nsatimuni. Kombisa ntiyiso wa mhaka leyi. (2)

[15]

XIVUTISO XA 3 SWIVUTISO SWA XIMBANGU

Hlaya ntshaho lowu landzelaka, kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka wona.

"Kunene Sasavona na Maceke va rhwalanile va ya eka Hlongwane. Ku fika kona ri baleka. Hlongwane a caca a vuyelega a byela Sasavona leswaku loko a nga lavi ku tirha o vula a suka a famba. "Ndzi komberile eka Maceke", a byela Hlongwane, a va a hundzulukela Maceke. "Ane ndzi tile ndzi ta kombela ivi u ndzi pfumelela?"

"Loko u ya kwihi?" Ku kavanyeta Hlongwane. "Loko u ya kwihi?"

"Eka majisitarata", Ku hlamula Sasavona. "U ya endla yini?" Ku vutisa Hlongwane. "A wu ya endla yini? A wu ya hleva na khamba leriya ra chomi ya wena? U tshika ntirho u ya heta nkarhi u ya khoto ya khamba leriya? U thoriwe ku ya yingisela tikhoto ta makhamba kumbe ku ta tirha?"

[P86]

- 3.1 I mani loyi Hlongwane a a lava ku n'wi ngenisa entirhweni efemeni ya PPE loko ku ta va ku hlongoriwile Nyeleti, naswona vuxaka bya Hlongwane na munhu loyi hi byihi? (2)
- 3.2 Xana i yini lexi nga endla leswaku Sasavona a holoveriwa hi Hlongwane? (2)
- 3.3 Nyeleti u khomiwile kutani a huma hi beyili. Hikokwalaho ka yini a xavile gqwetha hambileswi a a swi tiva leswaku u hava nandzu ke? (2)
- 3.4 Hi ku vona ka wena, xana a swi fanerile leswaku Hlongwane a holovela Sasavona hi ku va a yile ekhoto hi siku ro tengiwa ka nandzu wa Nyeleti ke? Seketela nhlamulo ya wena. (2)
- 3.5 U nga n'wi tsundzuxa yini Hlongwane mayelana na ndlela leyi a khomaka vatirhikulobye hi yona? (2)

[10]**XIVUTISO XA 4 XITSALWANA**

Hlaya ntshaho lowu landzelaka kutani u hlamula xivutiso lexi nga ehansi ka wona.

"Mhaka yin'we hi Brooks hi leswaku loko Hlongwane a n'wi byela xo karhi wa pfumela. Loko se a fambile u sala a cinca genge. Mulungu a nga na nghohe eka mintirho ya yena. A nga tsakela munhu, kambe a nga n'wi siyerisi fole na laha swi nga fanelangiki. A swi vuli ku ri loko a hleka na wena i munghana. U nga voni loko a ku hoxa exikhwameni u ehleketa leswaku u ta dya timanga. Xi cinca ku fana na rimpfana. A xi hlevi. Loko u hleva na xona xo boxa emahlweni ka muhlewiwa. Wantima xi hleva xi hleva na hi norho. Xi dya hi ku hleva. Xi famba hi ku hleva. Xi tshama hi ku hleva. Xi tirha hi ku hleva."

[P65]

Hi ku leteriwa hi ntshaho lowu nga laha henhla, kombisa tindlela hinkwato leti Johnson Hlongwane a ti tirhiseke eka varhangeri va feme (ngopfungopfu valungu) ku sivela Ephraim Chavalala ku kuma xitulu xa vuhlanganisinkulu efemeni ya PPE.

[20]**60 wa timaraka**

XIYENGE XA B SWITSHURIWA SWA SWITSALWAMBIKO**XIVUTISO XA 5 XITSALWAMBIKO XO LEHA****SWILERISO**

- Rhangana u tsala nkunguhato u nga si sungula ku tsala.
- Xitsalwambiko xa wena xi fanele xi va kwalomu ka 150–200 wa marito.

Xiviko

Xikolo xa n'wina xi pasela ehenhla loko ku langutiwa mbuyelo wa vadyondzi va giredi ya 12 eka sekete hinkwayo lembe na lembe. Mukamberi wa sekete ya ka n'wina u komberile leswaku u tsala xiviko mayelana na matshalatshala lama endliwaka hi xikolo xa n'wina ku kota ku humesa mbuyelo lowo hlamarisa swonghasi. Tsala **xiviko** lexi.

[30]**XIVUTISO XA 6 XITSALWAMBIKO XO KOMA****SWILERISO**

- Rhangana u endla nkunguhato u nga si sungula ku tsala.
- Xitsalwambiko xa wena xi fanele ku va kwalomu ka 120–150 wa marito.

Matimu ya mufi

Malume wa wena u hundzile emisaveni endzhaku ko vabya nkarhi wo leha. Tsala **matimu ya mufi** lama nga ta hlaiwa hi siku ra ku vekiwa ka yena.

[10]

40 wa timaraka

Ntsengo hinkwawo: 100